

та поведінкового компонентів комунікації, організації освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рефлексії, інтерактивності та гуманістичної спрямованості. Саме така система створює передумови для ефективного професійного становлення соціального працівника як компетентного комунікатора, здатного до емпатійного, відповідального та толерантного спілкування у соціальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії / І. А. Зязюн. Черкаси : Вид. від. ЧНУ, 2008. 456 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія управління: Соціально-психологічні аспекти / Л. М. Карамушка. Київ : Либідь, 2006. 320 с.
3. Ніколаєнко С. М. Компетентнісний підхід у підготовці фахівців соціальної сфери / С. М. Ніколаєнко // *Соціальна робота і освіта*. 2020. № 2(5). С. 33–41.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник / Л. Е. Орбан-Лембрик. Київ: Академвидав, 2012. 544 с.
5. Habermas J. Theory of Communicative Action. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984. 532 p.
6. Бандура А. Теорія соціального навчання / А. Бандура. Київ: Академвидав, 2008. 320 с. file:///C:/Users/ASUS/Downloads/teoriya_socialnogo_naucheniya.pdf (дата звернення: 25.10.2025.)
7. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
8. Гребенюк Т. К. Комунікативна культура як основа професійної діяльності соціального працівника / Т. К. Гребенюк // *Вісник Житомирського державного університету*. 2019. Вип. 2. С. 112–119.
9. Мороз О. Г. Психолого-педагогічні основи розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери / О. Г. Мороз // *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. 2022. № 4(77). С. 121–128.
10. Rogers C. Freedom to Learn for the 80's. Columbus : Charles Merrill, 1983. 450 p.

Андрій Гоч,

здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Наталія Олексюк,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної
роботи та соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний
Університет імені Володимира Гнатюка

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ТА СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ВЕТЕРАНІВ І ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ У СУСПІЛЬСТВІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Супровід ветеранів та демобілізованих осіб є однією з найважливіших суспільних проблем в Україні, особливо в умовах триваючої війни з росією, що розпочалася у 2014 році та набрала нової гостроти після повномасштабного вторгнення в 2022 році. Військові дії створили безпрецедентний попит на програми реабілітації, соціальної підтримки та адаптації для величезної кількості осіб, які повертаються з фронту. За оцінками експертів, станом на вересень 2025 року в Україні налічувалось понад мільйон ветеранів, і ця цифра продовжує зростати, що ставить перед державою та суспільством складне завдання – ефективно інтегрувати ветеранів та демобілізованих осіб в мирне життя [1; 5]. Таким чином, супровід ветеранів та демобілізованих осіб є не лише важливою соціальною проблемою, а й стратегічною складовою забезпечення соціальної стабільності та безпеки держави в цілому [1]. Актуальність дослідження полягає в розробці ефективних підходів у роботі з означеними категоріями осіб, створенні нових механізмів їх соціальної підтримки, що дозволить значно покращити процес їх реінтеграції та зменшити ризики соціальної маргіналізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У науковій літературі поняття «ветеран» трактується не лише як юридична категорія, а й як соціальний статус, що формується в результаті участі особи у військових конфліктах та подальшої адаптації до мирного життя. Зокрема, дослідники теорії та практики соціальної роботи розглядають ветерана як об'єкт соціального захисту, який має специфічні потреби, пов'язані з посттравматичним досвідом, зміною соціальної ролі, проблемами самоідентифікації та професійної реалізації після повернення з війни [7, с. 65]. Науковці підкреслюють, що ветерани є категорією клієнтів соціальної роботи, яка потребує мультидисциплінарного підходу, що включає психологічну підтримку, правову допомогу, реабілітаційні заходи та супровід у процесі ресоціалізації [2, с.190; 6, с.140]. Таким чином, у науковому контексті ветеранів та демобілізованих розглядають як соціальні групи з підвищеним ризиком маргіналізації, що вимагає цілеспрямованої політики інтеграції та підтримки.

У рамках нашого дослідження поняття «ветеран» розглядається як особа, яка брала участь у захисті Батьківщини або в бойових діях на території інших держав, зокрема в межах АТО та ООС. До цієї категорії входять учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни, цивільні особи, які виконували спеціальні завдання в зоні бойових дій, а також ті, хто зазнав поранень, контузії чи каліцтва під час виконання службових обов'язків [3]. Таке розширене й комплексне розуміння поняття «ветеран» дозволяє всебічно й ефективно аналізувати питання соціальної підтримки, реабілітації та інтеграції цієї категорії громадян у сучасне українське суспільство, враховуючи не лише правові, але й гуманітарні, моральні та психологічні аспекти.

У процесі дослідження соціальної роботи з ветеранами війни науковці приділяють також увагу категорії «демобілізовані особи»/«демобілізовані» [4, с. 31; 7, с. 66]. Демобілізовані особи – це військовослужбовці, яких звільнено з військової служби за відповідними законними підставами. Це процес, зворотний мобілізації, який передбачає повернення військовослужбовців до мирного цивільного життя. Підставами для звільнення з військової служби можуть бути: закінчення строку служби за контрактом або призовом; досягнення граничного віку перебування на військовій службі; стан здоров'я (за висновком ВЛК про непридатність або тимчасову непридатність); інші законні підстави, передбачені законодавством [3].

Проблематика соціальної роботи з демобілізованими особами визначається як багатоаспектна й така, що вимагає комплексного вирішення. Це зумовлюється розмаїттям причин демобілізації. Саме тому в ряді наукових досліджень наголошується на необхідності надання цій категорії комплексної соціальної, психологічної, юридичної, медичної допомоги. Один із ключових моментів, на якому наголошують автори, – це специфічність процесу ресоціалізації демобілізованих, що істотно відрізняється від звичного процесу включення в соціальне середовище цивільних осіб [4, с. 28; 6, с. 144]. Маємо відмітити також і важливість індивідуального підходу до кожного демобілізованого, з урахуванням його унікального життєвого досвіду, психоемоційного стану та потреб. Відрадно є упровадження різноманітних практик соціальної роботи в громадах фахівцями із супроводу ветеранів і демобілізованих осіб з метою ефективної підтримки їх клієнтів [7, с. 65].

Виходячи з аналізу наукових досліджень та власного досвіду соціальної роботи, можемо зробити висновок, що демобілізовані – це окрема, соціально вразлива категорія громадян, яка брала участь у бойових діях, нещодавно завершила службу і наразі перебуває на етапі складного переходу від військової до мирної реальності. Ці люди стикаються з низкою викликів: від соціальної адаптації та налагодження соціальних зв'язків до пошуку професійного самовизначення та правового захисту. Відповідно, демобілізовані потребують не лише матеріальної допомоги, а передусім – глибокого людського розуміння, психологічної підтримки та соціального супроводу [6, с. 142-147]. Саме тому ми вважаємо, що лише завдяки комплексному підходу можна забезпечити повноцінну реінтеграцію цих громадян у суспільство, зберігши їхню ідентичність, гідність та цінний бойовий досвід, який може стати основою для активної участі в житті мирної України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у обраному напрямі. Визначення соціального статусу і соціальної ролі ветеранів та демобілізованих осіб в українському суспільстві дозволило виявити важливість їх участі не лише в обороноздатності держави, але й у формуванні національної ідентичності, патріотичних цінностей та соціального капіталу країни. Встановлено, що соціальний статус ветеранів і демобілізованих осіб є багатовимірним і охоплює

військові, соціальні, психологічні та економічні аспекти. З'ясовано, що їх потреби в період повернення з військової служби включають не тільки медичну допомогу, а й соціальну та психологічну реабілітацію, що особливо важливо для інтеграції в цивільне життя. У перспективі вважаємо за необхідне дослідити механізми інтеграції ветеранів і демобілізованих у цивільне суспільство.

Список використаних джерел:

1. Концепція політики щодо ветеранів та їхніх сімей. Київ, 2023. 109 с. URL: <https://www.pryncyp.com/wp-content/uploads/2024/01/veteranpolicy.pdf>
2. Олексюк Н. Соціальна підтримка ветеранів війни: можливості реалізації закордонного досвіду в Україні. Соціальна робота: виклики сьогодення: збірник наукових праць за матеріалами XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль 25–26 квітня 2024 року). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2024. С.189–194.
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII: станом на 25 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
4. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні з акцентом на інклюзивність ветеранів як вразливої категорії населення і роль, яку ветеранські організації можуть відігравати у забезпеченні інклюзивності. 2023. 44 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/2024-01/veteranssocial_reintegration_ukr.pdf
5. Соціальний захист учасників бойових дій. Кращі практики. Європейський інформаційно-дослідний центр. Київ, 2016. 14 с.
6. Цимбалюк І.О., Колосок А.М. Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 2. С. 140–148.
7. Шапошникова І. В., Макара М. М. Інноваційні соціальні технології у роботі з учасниками бойових дій. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка. 2024. № 3. С. 65–79.

Марія Гуменюк,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність І 10 Соціальна робота та консультування,
Хмельницький національний університет*

Науковий керівник: Юлія Овод,

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет*

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК РЕСУРС

ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЖІНОК У ПЕРІОД КРИЗИ

У сучасному суспільстві жінки дедалі частіше стикаються з кризовими ситуаціями, що мають різну природу: соціальну, економічну, психологічну,